

برنامه‌ریزی راهبردی توسعه اقتصاد روستایی در شهرستان لنجان (با تأکید بر کارآفرینی در صنایع تبدیلی و تکمیلی)^۱

اصغر نوروزی: استادیار گروه جغرافیا دانشگاه پیام نور، تهران، ایران*
عفت فتحی: دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، مدرس مدعو دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

دریافت: ۱۳۹۴/۳/۸ - پذیرش: ۱۳۹۴/۸/۲۴، صص ۱۷۸-۱۵۵

چکیده

توسعه اقتصاد جوامع روستایی یکی از عوامل اصلی و کلیدی توسعه اقتصاد ملی و کارآفرینی به عنوان رویکردی نوین در این زمینه مطرح است؛ کارآفرینی بر مبنای توسعه فعالیت‌های متنوع از مهمترین مواردی است که نیازمند اتخاذ راهبردهای منطقی و متناسب با توانمندی‌های محلی می‌باشد. صنایع تبدیلی و تکمیلی نیز به عنوان یکی از مهمترین صنایع مکمل بخش کشاورزی از دیرباز به صورت سنتی مورد توجه بوده و می‌تواند نقش قابل توجهی در این ارتباط داشته باشند. شهرستان لنجان به جهت دارا بودن توان‌های محیطی بالا در بخش کشاورزی یکی از مهم‌ترین قطب‌های کشاورزی در استان اصفهان است، اما برغم داشتن این پتانسیل، برنامه ریزی در جهت استفاده بهینه از منابع کمتر صورت پذیرفته است. در این پژوهش که به لحاظ هدف کاربردی و از نوع مطالعات توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر پیمایش است سعی گردید به برنامه ریزی راهبردی توسعه اقتصاد روستایی بر محور کارآفرینی در صنایع تبدیلی و تکمیلی پرداخته شود؛ لذا با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته از تعداد ۱۹۲ نفر کشاورز، روستایی و کارشناس مرتبط به عنوان نمونه پرسشنامه تکمیل و برای تجزیه و تحلیل دیدگاه پاسخگویان از آزمون‌های خی دو و فریدمن استفاده گردید. در ادامه جهت ارائه راهبرد مناسب به تبیین نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها با بهره گیری از تکنیک SWOT پرداخته شده است. بر اساس نتایج حاصل از یافته‌های پژوهش، کارآفرینی در صنایع تبدیلی و تکمیلی می‌تواند نقش قابل توجهی بر اقتصاد روستایی داشته باشد و این تأثیرگذاری به ترتیب در افزایش تولیدات کشاورزی، افزایش درآمد، کاهش مهاجرت، کاهش فاصله طبقاتی، کاهش بیکاری فصلی، افزایش فعالیت اقتصادی زنان و ... است. همچنین براساس میانگین کل امتیازات بدست آمده در مدل سوات، راهبرد مناسب و مطلوب راهبرد تهاجمی است.

واژه‌های کلیدی: برنامه‌ریزی راهبردی، کارآفرینی، اقتصاد روستایی، صنایع تبدیلی و تکمیلی، شهرستان لنجان

۱- این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی با عنوان کارآفرینی و توسعه اقتصاد روستایی بر محور صنایع تبدیلی و تکمیلی (مطالعه موردی شهرستان لنجان) است که با حمایت مالی دانشگاه پیام نور انجام شده است

۱- مقدمه

۱-۱- طرح مسأله

امروزه، موضوع چالش برانگیز بسیاری از کشورها منابع و سرمایه محدود و رقابت بر سر آن است؛ در این زمینه کشورهای توسعه یافته بهره‌وری مناسب را در اولویت برنامه‌های خود قرار داده‌اند و به ابداعات و نوآوری‌هایی در این زمینه دست یافته‌اند که از جمله می‌توان به کارآفرینی اشاره نمود.

کارآفرینی به مثابه ساز و کاری برای توسعه اقتصادی با اشتغال، نوآوری و ایجاد رفاه (Baumol 2002, 83) و به عنوان یکی از شاخص‌های اثرگذار در صدر چشم انداز مطلوب هر جامعه، گستره وسیعی از تمام کنش-گران فعال فرایند توسعه اقتصادی، اعم از مصرف‌کنندگان، تولیدکنندگان، سرمایه‌گذاران و برنامه‌ریزان را در برمی‌گیرد و از تغییر در ارزش‌های اجتماعی گرفته تا رشد شتابان اقتصادی را شامل می‌شود (Imakunnas and Kannianen, 2001: 201). از طرفی تاریخچه توسعه اقتصادی در کشورهای توسعه یافته، مستنداتی برای حمایت از این واقعیت فراهم می‌آورد که اقتصاد، تحت تأثیر کارآفرینی است (احمدپور و مقیمی، ۱۳۸۵: ۴۹).

در واقع فرایندهای کارآفرینی مانند کارآفرینی علمی، فناورانه و خدماتی، به علت ویژگی‌های ارزش آفرینی و سود آوری نقش مهمی در فرایند رشد و توسعه اقتصادی ایفا می‌کنند (گلستان‌هاشمی، ۱۳۸۸: ۳۹)؛ بر همین اساس در نظریه‌های اقتصادی نیز توجه ویژه‌ای به فعالیت‌های خودجوش اقتصادی با عنوان-های «کارآفرینی در مناطق روستایی» می‌شود. در این خصوص، هریوت اشاره می‌کند که توسعه اقتصادی و

کارآفرینی ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر دارند (Heriot, 2002: 2).

موضوع قابل توجه در این راستا اینکه، صنایع تبدیلی و تکمیلی از جمله صنایعی‌اند که با توجه به جنبه‌های مثبت حاکم بر آنها، در صورت برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح و با رعایت اصول توسعه پایدار در مبحث کارآفرینی و توسعه اقتصاد مناطق مختلف و بویژه مناطق روستایی که دارای فعالیت‌های کشاورزی‌اند، از نظر برهم نزدن تعادل اکولوژیک یا دست کم به علت آسیب‌رسانی اندک در مقایسه با سایر صنایع برتری دارند. در واقع صنایع تبدیلی و تکمیلی بهترین مکمل صنعتی برای فعالیت‌های کشاورزی در فرایند توسعه اقتصادی به صورت پایداراند. از سوی دیگر هر ساله مشاهده می‌شود، در بسیاری از کشورها تولیدات کشاورزی به علل مختلف از بین می‌رود و این درحالی است که جمعیت کره زمین با کمبود مواد غذایی روبروست. بنابراین از جمله راهبردهایی که در این مورد نتیجه بخش بوده و ضمن بالا بردن عملکرد، از اتلاف منابع جلوگیری می‌نماید استفاده از صنایع تبدیلی و تکمیلی است (زنگی آبادی و همکاران، ۱۳۹۰: ۶).

استفاده از مواد غذایی غیر قابل مصرف مستقیم و تبدیل آنها به فرآورده‌های خوراکی مورد نیاز جهت مصرف عمومی و یا صنایع دیگر، خروج از اقتصاد تک محصولی، وابستگی پایین به مواد اولیه خارجی و ارز، دستیابی به مطلوبیت بالای مصرف‌کنندگان و سود بیشتر تولیدکنندگان، ارتقاء وضعیت رفاهی روستاها، افزایش سطح اشتغال، استفاده از منابع منطقه‌ای، بازیابی ضایعات و جلوگیری از تولید ضایعات بیشتر (شریفی

متناسب با شرایط و پتانسیل‌های منطقه ارائه دهد که زمینه کارآفرینی و توسعه اقتصاد روستایی منطقه را در این امر فراهم آورد.

۱-۲- اهمیت و ضرورت

کارآفرینی به این دلیل که جامعه را به سمت تغییرات مبتکرانه سوق داده و باعث رشد اقتصادی می‌شود و دانش جدید را به خدمات و محصولات جدید تبدیل می‌کند، حایز اهمیت است (Shan, 2003, 257). از نگاهی دیگر یکی از اهداف کلان توسعه در اغلب کشورها و از جمله کشور ما کاهش بیکاری و توسعه فعالیت‌های شغلی است (رکن‌الدین افتخاری و سجاسی قیداری، ۱۳۸۹: ۱۴) و کارآفرینی از جمله اقداماتی است که می‌تواند بر طرف‌کننده چالش‌های مذکور باشد. در این میان رویکردهایی از جمله توسعه صنایع تکمیلی و تبدیلی می‌تواند تحولی در این زمینه ایجاد نماید. در شهرستان لنجان نیز با توجه به وجود توانمندی‌های طبیعی و از طرفی دیگر وجود مشکلات در بخش‌های اقتصادی، این اقدامات می‌تواند موفق عمل نماید. لذا ضرورت انجام چنین پژوهشهایی به طور اعم و در منطقه مورد مطالعه به طور اخص نمایان می‌شود.

۱-۳- اهداف

- شناخت توانمندی‌های موجود در بخش کشاورزی شهرستان لنجان.
- شناخت و بررسی نقش صنایع تبدیلی و تکمیلی در کارآفرینی و توسعه اقتصاد روستایی شهرستان لنجان.
- شناخت توانمندی‌ها، فرصت‌ها و همچنین محدودیت‌ها و تنگناهای موجود در زمینه صنایع تبدیلی و تکمیلی شهرستان لنجان.

و عبدالله زاده، ۱۳۸۲: ۵۷)، حفظ ارزش غذایی محصول کشاورزی (Shi and Margur: 2000: 1)، افزایش ارزش افزوده و بهره‌وری مناسب محصولات کشاورزی (Slee, 1991: 42). کاهش مهاجرت از روستا به مناطق شهری و ایجاد اشتغال (Marjit, 1991) و ... از جمله مزایایی است که برای توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی می‌توان برشمرد.

کشور ایران به دلیل تنوع اکولوژیکی، توانمندی‌های فراوانی را برای تولید و تبدیل انواع محصولات کشاورزی دارد و شهرستان لنجان یکی از مهم‌ترین قطب‌های کشاورزی در استان اصفهان، تولیدکننده محصولات گوناگونی در بخش کشاورزی است. اما به رغم داشتن تولید مناسب در بخش کشاورزی، برنامه‌ریزی در جهت کارآفرینی و توسعه اقتصاد روستایی بر محور صنایع تبدیلی و تکمیلی کمتر صورت پذیرفته است و کمیت و کیفیت نوع صنایع تبدیلی و تکمیلی در منطقه مورد مطالعه با محصولات کشاورزی تولید شده هماهنگی لازم را ندارد و در این زمینه، جزء شهرستان‌های محروم استان اصفهان است. این در صورتی است که روستاییان این منطقه به علت افزایش بیکاری، کاهش قدرت اقتصادی و درآمد پایین، به شهرهای اطراف مهاجرت داشته‌اند. بنابراین دخالت هوشمندانه و انجام برنامه‌ریزی‌های راهبردی، متناسب با شرایط منطقه قادر خواهد بود، زمینه‌هایی را فراهم آورد که موجب افزایش فرصت‌های شغلی، کارآفرینی و توسعه اقتصاد روستایی این منطقه و در نتیجه ارتقاء سطح توسعه استان و کشور شود. لذا این پژوهش در نظر دارد با شناخت و بررسی توان‌های منطقه، راهکارهایی را برای توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی،

با وجود بازار ضعیف کار در مناطق روستایی اما میزان خوداشتغالی بیشتر بوده و با کارآفرینی نیز رابطه دارد. اکریوسا و پانایوتیس^۵ (۲۰۱۴) ضمن اشاره به کارآفرینی گردشگری به عنوان یک منبع پایدار در مناطق روستایی یونان، اثرات بحران اقتصادی در روند کارآفرینی گردشگری را تأیید اما با این حال از آن به عنوان یک منبع پایدار نام می‌برند. آلونسو و تریلو^۶ (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان زنان، محیط روستا و کارآفرینی، کارآفرینی را به عنوان یک فعالیت خاص و راهکار اشتغال و ارتقاء شاخصهای اقتصادی زنان روستایی می‌دانند. ایگون^۷ (۲۰۱۵) به نقش کارآفرینی در توسعه پایدار پرداخته و کارآفرینی را به عنوان نوشداروی رفع فقر و بی‌کاری و در نتیجه توسعه معرفی می‌کند. پورنومو و همکاران^۸ (۲۰۱۵) در پژوهشی که در غرب ماجالنجکا اندونزی انجام داده اند به بررسی کشت و صنعت و صنایع تبدیلی - تکمیلی بخش کشاورزی کوچک مقیاس و کارآفرینی پرداخته اند. نتایج نشان داد که کارآفرینی در این صنایع در افزایش مشارکت، بهبود کسب و کار و ارزش افزوده محصولات محلی اثر مثبت داشته است.

در بخش مطالعات داخلی نیز فرهنگیان (۱۳۷۹) به مکانیابی بهینه صنایع تبدیلی و نقش آن در توسعه روستایی بخش سمیرم سفلی پرداخته و نشان داده که صنایع موجود، نقش موثری در توسعه روستایی داشته است. نوری (۱۳۸۰) در پژوهشی جایگاه صنایع تبدیلی کشاورزی در اقتصاد ایران را مورد مطالعه قرار داده

- ارائه راهکارهایی در جهت کارآفرینی در صنایع تبدیلی و تکمیلی و توسعه اقتصاد روستایی در منطقه

۱-۴- پیشنهاد پژوهش

با توجه به موضوع مورد مطالعه این پژوهش که اقتصاد روستایی، کارآفرینی و صنایع تبدیلی و تکمیلی را پوشش می‌دهد، پژوهشهای فراوانی اعم از داخلی و خارجی انجام شده است؛ اما تاکنون پژوهشی با این عنوان و در سطح منطقه مورد مطالعه مشاهده نگردید. با این وجود مهمترین موارد کاربردی از پژوهشهای داخلی و خارجی مرتبط با این پژوهش به شرح زیر است.

سازمان توسعه صنعتی وابسته به سازمان ملل^۱ (۱۹۸۴) با انجام پژوهشی در زمینه صنعتی شدن روستا، ضمن تأکید بر استقرار صنعت در مناطق روستایی، تصریح دارد که صنعتی شدن روستاها و کاهش فقر می‌توانند مکمل یکدیگر باشند. لید و کیلی^۲ (۱۹۹۴) با بررسی فعالیتهای صنعتی مستقر در مناطق روستایی تایلند معتقدند که فعالیتهای غیرکشاورزی سهم قابل توجهی در همگن نمودن و ثبات درآمد روستائیان داشته است. لیبرسون و همکاران^۳ (۲۰۰۵) به ارزیابی پروژه صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی و توسعه فناوری در بنگلادش و اثرات آن شامل تجارت تولیدات کشاورزی، محصولات باغی، حبوبات و غلات و محصولات لبنی پرداخته اند. فاگیو و سیلوا^۴ (۲۰۱۴) در پژوهشی به بررسی رابطه بین خود اشتغالی و کارآفرینی در مناطق روستایی پرداخته و نشان دادند که

5 - Akrivosa & Panayiotis

6 - Alonso a, & Trillo b

7 - jiyigün

8 - Purnomo et al

1 - UNIDO

2 - Lied, H. and C. Kilby

3 - Lieberson et al

4 - Faggio & Silva

است؛ نتیجه نشان داد که گسترش صنایع تبدیلی باعث ضایعات کمتر و صادرات بیشتر می‌شود. نیلی پور (۱۳۸۵) در پژوهشی با عنوان جایگاه صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی و راهکارهای توسعه آن در شهرستان فلاورجان ضمن اشاره به توانمندیهای منطقه؛ مزاد تولید در بعضی از محصولات کشاورزی را به عنوان مهمترین شرایط مناسب جهت استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی می‌داند. کاشی نهنجی (۱۳۸۸) نقش صنایع کوچک و تبدیلی روستایی در توسعه اقتصادی روستاهای بخش مرکزی ملایر را مورد تحلیل قرار داده است. نتایج نشان می‌دهد که وجود این صنایع باعث بالا رفتن توان اقتصادی روستائیان، افزایش فعالیت زنان، کم شدن اختلاف درآمد شهر و روستا، کاهش فقر و بیکاری و بالا رفتن سطح تولیدات کشاورزی شده است اما تأثیر مثبتی در کاهش مهاجرت نداشته است. اکبری (۱۳۹۲) در تحقیق دیگر عوامل موثر بر کارآفرینی در صنایع تبدیلی کشاورزی استان آذربایجان غربی را مورد بررسی قرار داده است. نتایج نشان‌دهنده وجود رابطه مثبت و معنی‌دار بین سطح کارآفرینی واحدهای مورد مطالعه و چهار متغیر نام‌برده و نیز عدم وجود رابطه معنی‌دار بین سطح کارآفرینی و سن، تعداد کارکنان و شرکت داشتن مدیران و کارآفرینان در برنامه‌های آموزشی می‌باشد. بر اساس نتایج تحلیل مسیر نیز، متغیرهای سهم وام دریافتی، سهم سرمایه شخصی اولیه، موقعیت اقتصادی و ویژگی‌های کارآفرینانه به ترتیب، دارای بیشترین تأثیر بر سطح کارآفرینی واحدهای صنایع تبدیلی مورد مطالعه بوده‌اند. داورپناه (۱۳۹۳) در پژوهشی نقش صنایع تبدیلی در کاهش ضایعات محصولات کشاورزی دهستان

دشت روم را مورد بررسی قرار داده است. با توجه به نتایج، وجود صنایع تبدیلی باعث کاهش ضایعات محصولات کشاورزی به میزان ۱۱٪ شده است. به طور کلی اکثر تحقیقاتی که در زمینه صنایع تبدیلی و تکمیلی انجام شده اکثراً به بعد مکان یابی آن اشاره داشته و تعداد بسیار محدودی به فرایند برنامه‌ریزی راهبردی اشاره داشته است. همچنین نقش صنایع تبدیلی و تکمیلی در کارآفرینی و توسعه اقتصاد روستایی در اکثر مطالعات کمتر مورد توجه بوده است. در مورد کارآفرینی و توسعه اقتصاد روستایی و صنایع تبدیلی و تکمیلی به صورت تلفیقی نیز به ندرت پژوهشی مشاهده شده است. بنابراین، تحقیق حاضر، پژوهشی کم نظیر بوده و دارای نوآوری نیز است.

۱-۵- فرضیه‌های تحقیق

۱-۵- کارآفرینی در صنایع تبدیلی و تکمیلی می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در توسعه اقتصاد روستایی شهرستان لنجان ایفا نماید.

۱-۶- به نظر می‌رسد راهبرد مناسب در جهت توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی و توسعه اقتصاد روستایی در منطقه مورد مطالعه از نوع تهاجمی باشد.

۱-۶- روش پژوهش

روش تحقیق از لحاظ هدف، کاربردی و به لحاظ نوع، توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری شامل روستائیان و کشاورزان روستاهای شهرستان لنجان و کارشناسان مرتبط است. در این پژوهش حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران، ۱۹۲ نفر برآورد گردید. بر اساس حجم نمونه و با استفاده از روش پیمایشی و مطالعات میدانی، از تعداد ۲۳ کشاورز، ۱۱۹ نفر از روستائیان ساکن در منطقه به روش خوشه‌ای-تصادفی و از تعداد ۵۰

راهبرد شامل: رقابتی و تهاجمی (بهره جستن از نقاط قوت برای استفاده از فرصتها)، بازنگری (بهره جستن از فرصتها برای از بین بردن نقاط ضعف، تنوعی (احتراز از تهدیدها برای استفاده از نقاط قوت) و تدافعی (کاهش نقاط ضعف برای پرهیز از تهدیدها) ارائه می‌کند (شکل ۱).

شکل ۱. مدل مفهومی ماتریس SWOT و نحوه تعیین

استراتژی‌ها منبع: Thompson & Strickland 2003,93

۷-۱- معرفی متغیرها و شاخص‌ها: متغیرهای موثر در توسعه اقتصاد روستایی و تأثیر پذیر از کارآفرینی صنایع تبدیلی و تکمیلی در منطقه مورد مطالعه عبارتند از: افزایش میزان تولیدات و کاهش ضایعات محصولات کشاورزی، افزایش صادرات و جلوگیری از صدور مواد اولیه خام کشاورزی، بالارفتن ارزش افزوده و بهره‌وری از بخش کشاورزی، افزایش فرصتهای شغلی جدید، افزایش فعالیت اقتصادی زنان روستایی، افزایش درآمد خانوارهای روستایی، افزایش قدرت خرید و پس انداز روستاییان، افزایش سرمایه گذاری بخش خصوصی، کاهش فاصله طبقاتی، ایجاد تنوع در تولید و مصرف، کاهش بیکاری فصلی، سطح

کارشناس و مسئول مرتبط با فعالیت صنایع تبدیلی و تکمیلی شهرستان لنجان به عنوان نمونه آماری پرسشنامه تکمیل شده است.

ابزار مورد استفاده پرسشنامه محقق ساخته است و برای ارزیابی روایی آن از روش اعتبار صوری و محتوایی با اعمال نظر متخصصین و به منظور تعیین پایایی از همسانی درونی داده‌ها به روش آلفای کرونباخ که ضریب آن برابر (۰/۹۵-۰/۹۳) به دست آمده، استفاده گردید. با استفاده از آزمون خی دو و فریدمن به بررسی معناداری، مقایسه و سطح بندی پاسخ حاصل از دیدگاه سه گروه مشارکت کننده در مورد گویه‌های موثر بر کارآفرینی و توسعه اقتصاد روستایی بر محور صنایع تبدیلی و تکمیلی پرداخته شده است.

در ادامه جهت ارائه راهبرد توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی از روش تحلیلی SWOT استفاده گردید. در این روش، هدف ارزیابی فرصتها و تهدیدهای محیطی از یک طرف و نقاط قوت و ضعف از سوی دیگر است. تحلیل قوت‌ها^۹، ضعف‌ها^{۱۰} در محیط درونی و تحلیل فرصت‌ها^{۱۱} و تهدیدها^{۱۲} از محیط بیرونی با جریانی نظام مند است (Wheelen, 1995: 341). در واقع معرفی عوامل استراتژیک داخلی و خارجی در قالب EFAS (عوامل استراتژیک بیرونی) و IFAS (عوامل استراتژیک درونی) مشخص می‌نماید که چگونه با بهره‌گیری از این عوامل می‌توان برای ارزیابی بهتر و وزندهی و رتبه بندی استفاده نمود (Yuksel, 2007: 47-62). ماتریس سوات چهار نوع

⁹- Strengths

¹⁰- Weakness

¹¹- Opportunities

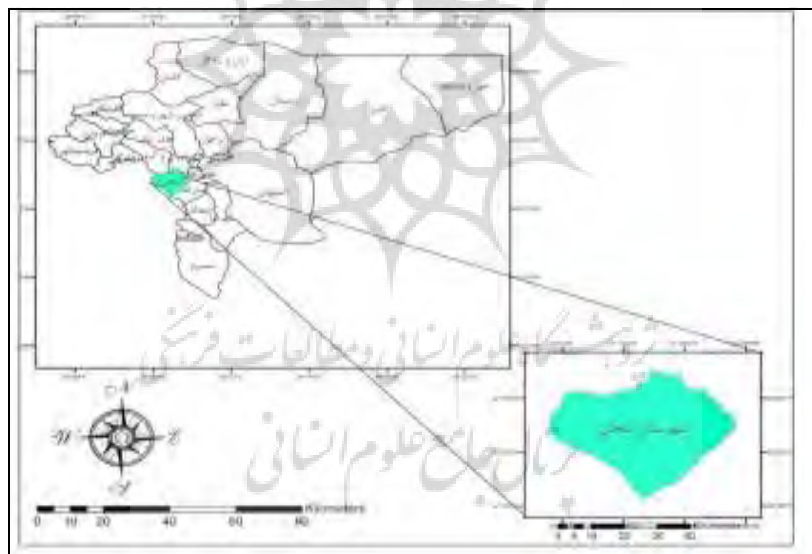
¹²- Threats

این تعداد، ۳۴۵۵۲ نفر در روستاها ساکن بوده‌اند. تعداد بهره‌بردار بخش کشاورزی نیز بیش از ۱۰۰۰۰ خانوار است. در سال ۱۳۹۰ میزان سطح زیرکشت محصولات زراعی ۴۵۳۶/۱۵ هکتار و باغی ۳۰۴۸/۰۶ هکتار و میانگین تولیدات زراعی ۳۶۸۳۹/۲۷ تن و باغی ۵۹۳۳/۹۲۵ تن بوده است. محصولات عمده زراعی برنج و گندم؛ باغی انگور، بادام، گردو و گلخانه‌ای نیز انواع سبزی و صیفی و گل‌های زینتی است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰ و مدیریت جهاد کشاورزی لنجان، ۱۳۹۲). شهرستان دارای ۷ واحد صنایع تبدیلی و تکمیلی فعال در گروه زراعی، باغی، دام و طیور است (مدیریت جهاد کشاورزی لنجان ۱۳۹۳).

استانداردهای زندگی، استفاده بهینه از منابع موجود در بخش کشاورزی و ... است.

۱-۸- محدوده و قلمرو پژوهش

محدوده مورد مطالعه شهرستان لنجان در استان اصفهان و در ۳۵ کیلومتری جنوب غربی شهر اصفهان است که از شمال به شهرستان نجف آباد، از شرق به شهرستانهای مبارکه و فلاورجان و از جنوب و غرب به استان چهارمحال و بختیاری محدود می‌شود (شکل ۱). این شهرستان در ۵۰ درجه و ۵۶ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۲۸ دقیقه طول جغرافیایی و ۳۲ درجه و ۱۱ دقیقه تا ۳۲ درجه و ۳۱ دقیقه عرض شمالی قرار دارد و دارای ۵ دهستان، ۹ شهر و ۵۳ روستای دارای سکنه است. جمعیت آن در سال ۱۳۹۰ برابر ۲۴۶۵۱۰ نفر بوده که از

شکل ۲: نقشه موقعیت جغرافیایی شهرستان لنجان در استان اصفهان

را در دوره‌ای طولانی هدایت و بر پایه ارزیابی واقع‌گرا از منابع محیط و مبتنی بر مشارکت گروه‌ها و ذینفع‌ها است (McClaren, 1996:1). در مفهوم «توسعه» بیان شده، توسعه همان رشد اقتصادی نیست بلکه جریان‌ی چند بعدی است که در خود تجدید سازمان و سمت

۲- مفاهیم، دیدگاهها و مبانی نظری

«برنامه‌ریزی راهبردی» فرایندی است که مدیران به وسیله آن مأموریت اصلی سازمان را ترسیم و ابزاری را که برای رسیدن به این مأموریت لازم است، فراهم می‌سازند (مرادی مسیحی، ۱۳۸۱: ۱۰). این فرآیند جوامع

بخشها به عنوان مواد اولیه در این صنعت به کار برده می‌شود. صنایع مربوط به قندوشکر، روغن کشتی، کمپوت سازی، رب گوجه، پنیرسازی، چرم سازی، نساجی و صنایع چوبی جزء این گروه از صنایع هستند. همچنین با رشد هر کدام از این صنایع، صنایع جانبی دیگری برای تکمیل محصولات نهایی به بازار به وجود می‌آید مانند صنایع نگهداری، انبارداری و بسته بندی (رضایی، ۱۳۸۱: ۱۴) که به صنایع تکمیلی معروف اند.

در ادامه این مبحث لازم است به دیدگاه‌ها و نظریه‌های مرتبط با موضوع نیز اشاره شود.

در دیدگاه صنعتی کردن روستا اعتقاد بر این است که گسترش فعالیتهای غیرکشاورزی و تنوع سازی اقتصاد روستایی می تواند نه تنها عاملی مهم در ارتقای ارزش افزوده بخش کشاورزی باشد بلکه افزایش رفاه و تأمین کالاها و خدمات ضروری در مناطق روستایی را نیز به دنبال داشته باشد (لید و کیلی، ۱۹۹۴) و اولویت مهمی که در تجدید ساختار اقتصادی جوامع روستایی از طریق اتخاذ استراتژی جدید توسعه روستایی پیشنهاد شده ترکیب مناسبی از فعالیت‌های کشاورزی و غیر کشاورزی به ویژه صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی است.

در مکتب اقتصادی فیزیوکراتها، در وهله اول کشاورزی را با نوآوری کارآفرینی در هم آمیخت، ولی به تدریج که کشورهای اروپایی، صنعتی شدن را پیش روی خود دیدند، نظریه پردازان، توجه خود را به صنعت و نوآوری در آن معطوف ساختند. در کل می‌توان گفت که فیزیوکراتها ابتدا کارآفرینی را در کشاورزی انتظار داشتند ولی به تدریج به کارآفرینی و نوآوری در صنعت توجه نمودند و کارآفرین را حلقه اتصال میان

گیری متفاوت کل نظام اجتماعی - اقتصادی را به همراه دارد و علاوه بر بهبود در میزان تولید و درآمد شامل دگرگونی اساسی در ساختارهای نهادی، اجتماعی، اداری و همچنین ایستارها و وجه نظرهای عمومی مردم است (ازکیا، ۱۳۶۴: ۱۸). از دیگر مفاهیم این مطالعه «کارآفرینی» است. کارآفرینی فرایندی از ارائه اندیشه‌های تازه و نو، بهره گیری از امکانات و فرصتهای موجود با تکیه بردانش، پیشه و کارمربوط به آن و پذیرش خطر است (رحیمی، ۱۳۸۰: ۶۱). به عبارتی فرایندی است که فرصتها به وسیله افراد برای خود یا برای سازمان، بدون توجه به منابعی که در کنترل آنهاست تعقیب می شود (Zimny, 2003: 96-108). یا کارآفرینی فرایند ایجاد، ارزیابی و بهره وری از فرصت به منظور تولید کالاها و خدمات آتی است (Shane and Venkataraman, 2000: 221).

در مورد «اقتصاد روستایی» با توجه به ویژگیهای متنوع و درحال دگرگونی و عوامل دخیل در آن نمی توان تعریف ثابتی ارائه داد. در یک تعریف اقتصاد روستایی عبارت از: «کلیه فعالیتهای فردی و اجتماعی که در محیط روستا به منظور گذراندن زندگی و رفاه مادی روستاییان به وقوع می پیوندد» است (مهدوی، ۱۳۷۷: ۱۶۹). در تعریفی دیگر عبارت است از مجموعه رفتار، فعالیتها و مناسبات اقتصادی فردی و جمعی در زمینه تولید، توزیع و مصرف که در فضای روستایی یا در ارتباط مستقیم با فضای روستایی و عمدتاً توسط روستاییان انجام گیرد (نوری، ۱۳۸۲).

از مفاهیم دیگر در این پژوهش «صنایع تبدیلی و تکمیلی» است؛ صنایع تبدیلی به صنایع کشاورزی و دامی تقسیم می‌شوند. درواقع محصول هر یک از این

فرصت‌های مناسبی را برای کار آفرینان بخش کشاورزی به منظور استفاده از فناوری و تولیدات جدید ایجاد می‌کند. از طرفی توسعه فناوری زمینه پیوستن به دهکده جهانی را تسهیل و آثار منفی آن را کاهش می‌دهد (اکس و همکاران^{۱۶}، ۱۹۹۹: ۱۴).

همچنین در دیدگاه توسعه پایدار که از اهداف مهم آن حفظ محیط زیست است، روستاییان به دلیل شیوه زندگی و نوع معیشت خود، بهره برداران اصلی و مستقیم منابع طبیعی محسوب می‌شوند که حدود ۹۰٪ از عرصه‌های طبیعی کشور را در اختیار دارند و از آن بهره برداری می‌کنند (رضوانی، ۱۳۸۳: ۵) گرایش به کارآفرینی برای توسعه روستایی باید بر مبنای تحریک و انگیزش کارآفرینان محلی باشد؛ همچنین در عین ایجاد اشتغال و افزایش ارزش اقتصادی جوامع و مناطق باید منابع کمیاب نیز حفظ شود و برنامه ریزان توسعه روستایی باید برنامه‌هایی برای حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیست داشته باشند. بنابر پارادیم جدید توسعه روستایی، ترویج کارآفرینی باید به یک امر بسیار مقدس و به یک جزء لازم در برنامه توسعه روستایی تبدیل شود (ویلنت و لوفنت Vaillant & Lafuente، ۲۰۰۷: ۳۱۳). در این پژوهش نیز توجه بر نظریه‌های توسعه پایدار است تا ضمن حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیست توسعه همه جانبه و پایدار در منطقه محقق گردد.

۳- یافته‌های پژوهش

۳-۱- یافته‌های توصیفی: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که از ۱۹۲ نمونه، ۲۶٪ متخصص، ۱۲٪ کشاورز و ۶۲٪ روستاییان غیرکشاورز بوده‌اند. ۵۵/۲٪ از

زمین داران و مزد بگیران قلمداد کردند (پایدار و همکاران، ۱۳۸۷: ۲۰۵-۲۰۴).

در دیدگاه جامعه شناسان که به آثار و نقش‌های کارآفرینان در جامعه و قوف کامل دارند، آنان را عاملان اشتغال زایی، انتقال فناوری، تعادل در اقتصادهای پویا، ساماندهی و استفاده بهینه از منابع می‌دانند (آلیسون^{۱۳}، ۱۹۹۰: ۳۰۴).

در مکتب اقتصادی ساختارگرایان، اقتصاد با سیاست، جامعه شناسی، حقوق، عادات و سنن، ایدئولوژی و سایر جنبه‌های اعتقادی و تجربه‌های انسانی آمیخته و کارآفرینی از اهمیت والایی برخوردار است. شومپتر در نظریه اقتصادی خود، نقش کارآفرینی را به عنوان بازیگر نقشی مهم در بررسی عرضه تحولات سرمایه داری توصیف می‌کند و آن را در ساز و کار تحول اقتصادی وارد می‌کند. به اعتقاد او کارآفرین به عنوان عضوی از طبقه اجتماعی موجب ارائه توسعه خودجوش می‌شود و تغییرات را با بکارگیری ترکیب‌های نو و عرضه محصولات جدید به اجرا در می‌آورد (پایدار و همکاران، ۱۳۸۷: ۲۰۹-۲۰۸).

در دیدگاه جهانی شدن؛ اقتصادهای در حال توسعه یا کمتر توسعه یافته، با ایجاد محیط‌های رقابتی، تخصیص منابع را، که در قبال اهداف تأمین عدالت اجتماعی و ایجاد اشتغال در محیط‌های غیررقابتی صورت گرفته بود، به تدریج به سوی تخصیص بهینه منابع و حاکمیت بازار سوق داده است (جولیان و همکاران^{۱۴}، ۲۰۰۰: ۴).

جهانی شدن زمینه‌های پیوستن به بازارهای بین المللی و ملی را فراهم (ورهل و همکاران^{۱۵}، ۲۰۰۱: ۱۳) و

13- Alison

14- Julian et.al

15- Verheul et.al

۱۲/۵٪ در مقطع راهنمایی، ۳۱/۲٪ دیپلم و فوق دیپلم، ۴۵/۳٪ لیسانس و ۴/۲٪ فوق لیسانس و بالاتر هستند. سایر یافته‌های توصیفی نیز در قالب جدول ۱ ارائه گردید.

پاسخگویان مرد و ۴۳/۸٪ زن بوده اند و از کل آنها ۲۵٪ در سن ۱۵-۲۵، ۲۳/۴٪ در سن ۲۵-۳۵، ۴۰/۱٪ در سن ۳۵-۴۵، ۹/۴٪ در سن ۴۵-۵۵ سال و ۶ درصد در سن ۵۵ سال به بالا قرار دارند. به لحاظ میزان تحصیلات، ۱٪ بی‌سواد، ۵/۷٪ در مقطع ابتدایی،

جدول (۱): توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب دارا بودن فعالیت کشاورزی (شغل دوم) کارآفرینی و شغل مرتبط با صنایع

تبدیلی و تکمیلی

گویه	پاسخ	فراوانی	درصد	گویه	پاسخ	فراوانی	درصد
شغل کشاورزی	خیر	۱۱۸	۶۱/۵	شغل مرتبط با صنایع تبدیلی و تکمیلی	خیر	۱۷۱	۸۹/۱
	بلی	۷۴	۳۸/۵		بلی	۲۱	۱۰/۹
	جمع	۱۹۲	۱۰۰		جمع	۱۹۲	۱۰۰
وجود صنایع تبدیلی و تکمیلی در روستا	خیر	۱۸۴	۹۵/۸	انجام فعالیت کار آفرینی در روستا	خیر	۱۸۰	۹۳/۸
	بلی	۸	۴/۲		بلی	۱۲	۶/۲
	جمع	۱۹۲	۱۰۰		جمع	۱۹۲	۱۰۰

یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

۳-۲- یافته‌های استنباطی

که پاسخها در رتبه‌های متمایز قرار دارند (جدول ۲). با توجه به اینکه میزان معناداری از ۰/۰۵ کمتر است دیدگاه سه گروه متفاوت و برای مقایسه آنها از آزمون فریدمن برای رتبه‌بندی بهره گرفته شد.

بررسی، تحلیل و مقایسه دیدگاه سه گروه مشارکت کننده (کشاورزان، روستائیان غیرکشاورز و متخصصان) در نظرسنجی در مورد کارآفرینی در صنایع تبدیلی و تکمیلی بر توسعه اقتصاد روستایی نشان دهنده آن است

جدول (۲): توزیع کای- دو در مورد کارآفرینی در صنایع تبدیلی و تکمیلی و تأثیر بر توسعه اقتصاد روستایی

تعداد نمونه	۱۹۲
آماره آزمون کای- دو	۲۷۶/۷۲۱
درجه آزادی	۲
میزان معناداری	۰/۰۰۰
آماره آزمون کای- دو	۲۸۰/۲۷۵
درجه آزادی	۱۶
میزان معناداری	۰/۰۰۰

یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

همین ترتیب، سایر گویه‌ها در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند.

بر اساس دیدگاه مشارکت کنندگان، هر سه گروه با کارآفرینی و توسعه اقتصاد روستایی در زمینه صنایع

با توجه به جدول (۳) ملاحظه می‌گردد که رتبه ۳ که معادل کمترین میانگین رتبه است مربوط به عدم آشنایی پاسخگویان با فعالیت‌های کارآفرینی است. به

فصلی، افزایش فعالیت اقتصادی زنان، استفاده بهتر از نیروی انسانی، افزایش فرصت‌های شغلی و ... در نواحی روستایی منطقه تأثیر دارد.

بنابراین فرضیه اول پژوهش مبنی بر اینکه کارآفرینی در صنایع تبدیلی و تکمیلی می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در توسعه اقتصاد روستایی شهرستان لنجان ایفا نماید، تأیید می‌شود.

تبدیلی و تکمیلی در نقاط روستایی با رتبه بالا و با سطح اطمینان ۹۹ درصد موافقت دارند. در ادامه تحلیل و مقایسه دیدگاه مشارکت‌کنندگان در مورد تأثیر کارآفرینی در صنایع تبدیلی و تکمیلی بر توسعه اقتصاد روستایی منطقه نشان دهنده آن است که کارآفرینی به ترتیب در افزایش تولیدات کشاورزی، افزایش درآمد، کاهش مهاجرت، کاهش فاصله طبقاتی، کاهش بیکاری

جدول (۳): میانگین رتبه ای آزمون فریدمن در مورد کارآفرینی و همچنین رابطه آن با توسعه اقتصاد روستایی

رتبه	میانگین رتبه	گویه‌ها	
۳	۱/۲۵	میزان آشنایی با فعالیتهای کارآفرینی	دیدگاه مشارکت‌کنندگان در مورد کارآفرینی
۲	۱/۹۵	میزان توانایی لازم روستا برای کارآفرینی (ایجاد مشاغل و کسب و کار جدید) را دارد؟	
۱	۲/۷۹	میزان موافقت با کارآفرینی و توسعه اقتصاد روستایی در زمینه صنایع تبدیلی و تکمیلی	
۶	۹/۷۳	افزایش فرصتهای شغلی جدید برای روستاییان	توسعه اقتصاد روستایی و تأثیر پذیری آن از کارآفرینی با تأکید بر صنایع تبدیلی و تکمیلی
۲	۹/۹۶	افزایش درآمد خانوارهای روستایی	
۱۵	۷/۳۴	افزایش قدرت خرید و پس انداز روستاییان	
۱۴	۷/۵۴	استفاده بهتر از منابع طبیعی و انسانی در منطقه	
۱۰	۸/۶۹	استفاده بهینه از منابع و امکانات موجود در بخش کشاورزی	
۵	۹/۷۶	استفاده بهتر از نیروی انسانی در منطقه	
۱۷	۶/۹۶	بالا رفتن سطح استانداردهای زندگی روستاییان	
۲	۹/۹۶	کاهش مهاجرت روستاییان به شهر	
۸	۹/۴۹	بالارفتن ارزش افزوده و بهره‌وری از بخش کشاورزی	
۹	۸/۸۰	کاهش شایعات محصولات کشاورزی	
۱۱	۸/۴۶	ایجاد تنوع در تولید و مصرف مواد غذایی	
۱۲	۸/۳۵	جلوگیری از صدور مواد اولیه خام کشاورزی	
۷	۹/۵۸	پیوند کشاورزی، صنعت و خدمات در منطقه	
۳	۹/۹۵	کاهش بیکاری فصلی روستاییان	
۱	۱۰/۳۳	افزایش میزان تولیدات کشاورزی	
۴	۹/۹۳	افزایش فعالیت اقتصادی زنان روستایی	
۱۳	۸/۱۷	افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	
۶	۹/۷۳	تأثیر کارآفرینی در افزایش صادرات محصولات	
۲	۹/۹۶	کاهش فاصله طبقاتی بین جوامع شهری و روستایی	
۱۶	۷/۳۴	افزایش خدمات و امکانات جوامع روستایی	

هدف این مرحله سنجش محیط درونی محدوده مورد مطالعه جهت شناسایی نقاط ضعف و قوت است. از این رو در این قسمت سه مقوله راهبردهای موجود، عملکردها و منابع مورد بررسی قرار گرفته و تحت عنوان نقاط قوت و نقاط ضعف و در آثار محیط بیرونی محدوده مورد مطالعه جهت شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای موجود و موثر بر صنایع تبدیلی و تکمیلی این منطقه در چارچوب ابعاد توسعه (اقتصادی، اجتماعی، اکولوژیکی و نهادی) تقسیم بندی شده است. (جدول ۴).

تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها همانطور که در جدول ۴ نشان داده شده، تعداد ۲۳ نقطه قوت درونی در برابر ۱۹ نقطه ضعف درونی و تعداد ۱۹ فرصت بیرونی در برابر ۱۰ تهدید بیرونی در منطقه شناسایی شده است. در مجموع ۴۲ نقطه قوت و فرصت به عنوان مزیت‌ها و ۲۹ ضعف و تهدید به عنوان محدودیت‌ها در مقابل توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی منطقه قابل شناسایی است. بنابراین مشخص می‌شود که عوامل موثر بر توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی نیازمند توجه، بازنگری و برنامه ریزی مناسب برای حفظ و توسعه و ارائه استراتژی‌ها و راهبردهای صحیح، با استفاده از نقاط قوت و فرصت‌ها در جهت رفع ضعف‌ها و تهدیدها در راستای افزایش زمینه‌ها و فرصت‌های کارآفرینی و توسعه اقتصادی نقاط روستایی است.

به منظور ارائه راهکارها و سیاست‌های کارآفرینی و توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی در روستاهای منطقه پس از شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای مطرح در زمینه مسائل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، اکولوژیکی و نهادی، ماتریس راهبردها براساس اهداف تعریف شده، استخراج گردید.

استخراج راهبردهای ممکن، از طریق ماتریسی که از تقابل و تعامل عوامل درونی و بیرونی شکل می‌یابد، صورت می‌گیرد. سپس، به منظور اولویت بندی راهبردهای تدوین شده و تبدیل شاخص‌های کیفی به شاخص‌های کمی از روش «بی مقیاس کردن با استفاده از نرم» استفاده شد. در واقع در این روش هر عنصر T_{ij} از ماتریس تصمیم گیری مفروض بر نرم موجود از ستون j ام (به ازای شاخص X_j) تقسیم می‌شود، رابطه (۱).

$$nij = \frac{T_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^n r_{ij}^2}}$$

در نتیجه کلیه ستون‌های ماتریس مفروض دارای واحد طول مشابه (از بردار نظیر) شده و مقایسه کلی آنها آسان می‌گردد (اصغر پور، ۱۳۸۷: ۱۹۴). در نهایت ارزیابی همه جانبه راهبردها، با در نظر گرفتن الزامات محیطی-اکولوژیکی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، نهادی و اولویت بندی بدست آمده از طریق کمی کردن و تحلیل داده‌ها صورت پذیرفته است.

- عوامل درونی^{۱۷} (IFAS) و عوامل بیرونی^{۱۸} (EFAS) موثر بر کارآفرینی و توسعه اقتصاد روستایی بر محور صنایع تبدیلی و تکمیلی

¹⁷ -Internal Factors Analysis Summary(IFAS)

¹⁸ -External factors Analysis Summary(EFAS)

جدول ۴: ماتریس عوامل درونی (IFAS) و عوامل بیرونی (EFAS) موثر بر توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی در منطقه مورد

مطالعه

عوامل بیرونی (EFAS)		عوامل درونی (IFAS)		
تهدیدها Threats	فرصت‌ها Opportunities	نقاط ضعف Weakness	نقاط قوت Strength	
T1: رقابت شدید یا یک طرفه بین محصولات وارداتی و داخلی T2: عدم توجه به نظام توزیع و بازاریابی مناسب کالاهای تولید شده و افزایش نقش واسطه‌ها	O1: ایجاد کارآفرینی، اشتغال و درآمد برای مناطق همجوار O2: کاهش ضایعات محصولات کشاورزی مناطق همجوار O3: ایجاد درآمد‌های ارزی و افزایش صادرات محصولات کشاورزی فرآوری شده O4: تغییر ترکیب محصولات صادراتی و رهایی از تنگ محصولی O5: رویکرد اقتصاد مبتنی بر محصولات غیر نفتی در کشور O6: ارتقاء تکنولوژی بسته بندی‌های مورد استفاده در صنایع O7: توسعه و تنوع بخشیدن به گستره محصولات کشاورزی و صنایعی که ایجاد ارزش افزوده میکنند. O8: حمایت از اشتغال زایی و کارآفرینی توسط دولت	W1: وجود افراد واسطه برای خرید و فروش محصولات کشاورزی W2: فقر و سطح پایین وضعیت اقتصادی روستاییان W3: اقتصاد معیشتی و خودمصرفی محصولات تولیدی W4: کمبود اعتبارات و موانع دریافت تسهیلات W5: عدم سرمایه گذاری مناسب	S1: قطب مهم فعالیت‌های کشاورزی استان و تولید محصولات متنوع کشاورزی (زراعی و باغی) S2: دسترسی مناسب به جاده و حمل و نقل S3: دسترسی مناسب به بازار S4: دسترسی مناسب به اعتبارات و تسهیلات ویژه S5: قابلیت توانمندی در تأمین سرمایه اولیه S6: درصد بالای نیروی بیکار و توانمند S7: مستعد بودن منطقه برای سرمایه گذاری	فرصت‌ها
T3: کاهش زمین‌های کشاورزی به علت تغییر کاربری گسترده از طریق افراد مناطق همجوار و غیر بومی	O9: وجود قطب‌های جمعیتی بزرگ شهری و روستایی (اصفهان، شهرکرد و...) نزدیک به شهرستان لنجان O10: علاقه به سرمایه گذاری در این بخش توسط افراد کارآفرین و افراد غیر بومی O11: ایجاد تحرک انگیزه بیشتر در بخش کشاورزی به واسطه دستیابی به محصولاتی که در بازار برای آنها تقاضا وجود دارد. O12: افزایش نیروی متخصص و فارغ التحصیل در شاخه‌های صنایع غذایی و تبدیلی	W6: مهاجر پذیری و تمرکز شدید جمعیت غیر متخصص در منطقه W7: رها کردن فعالیت کشاورزی و روی آوردن به مشاغل کاذب و کاهش محصولات W8: مهاجرت خانوارهای کشاورز W9: پایین بودن سطح تخصص فعالان بخش کشاورزی در زمینه صنایع تبدیلی- تکمیلی W10: محدودیتهای فرهنگی- اجتماعی جهت حضور زنان در فعالیتهای اقتصادی W11: عدم وجود سازمانهای مردم نهاد W12: پایین بودن سطح تخصص، آگاهی و دانش فنی روستاییان	S8: وجود شرایط مناسب جهت انتقال تجارب کارآفرینان و آموزش روستاییان S9: وجود نیروی تحصیل کرده و متخصص S10: وجود کشاورزان با تجربه‌های روش‌های نگهداری و فرآوری محصولات کشاورزی S11: وجود زنان تجربهمند آنها در فرآوری محصولات کشاورزی S12: وجود نیروی جوان و فعال در منطقه S13: وجود بیکاری فصلی و اوقات فراغت خانوار کشاورز و غیر کشاورز منطقه S14: انگیزه بالای مردم جهت مشارکت در طرح‌های توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی	تهدیدها
T4: تغییر اقلیم و نوسان در ریزش‌های جوی و در نتیجه کاهش تولید T5: وجود مراکز صنعتی آلوده کننده در اطراف منطقه (فولاد مبارکه و...) T6: ورود منابع آلوده کننده آب در منطقه (فاضلاب انسانی و صنعتی)	O13: گسترش شیوه‌های نوین آبرسانی و آبیاری مناسب O14: طرح گسترش باغات در اراضی استان‌ها و شهرهای همجوار (چهار محال و بیختری، سامان و...)	W13: آلودگی و تهدیدهای زیست محیطی W14: کاهش منابع آب سطحی وزیر زمینی و نوسان در میزان دبی رودخانه زاینده رود W15: اثرات تغییر اقلیم و سرمازدگی محصولات کشاورزی W16: آفت زدگی محصولات باغی و زراعی W17: تبدیل برخی از اراضی و باغات منطقه به درختان غیر منغر W18: تغییر کاربری اراضی به هر دلیل و کاهش سطح مزارع و باغات	S15: وجود اراضی مستعد جهت ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی S16: یکپارچگی اراضی زراعی منطقه S17: تحول و توسعه سطح زیر کشت باغات منطقه در سالهای اخیر و افزایش تولید S18: ارتقاء شیوه‌های آبرسانی در اراضی کشاورزی در سالهای اخیر و افزایش تولید S19: دارا بودن خاک حاصلخیز و مناسب S20: دارا بودن منابع آب کافی (رودخانه زاینده رود و منابع آب زیرزمینی)	تهدیدها
T7: نوسان بازار قیمت و ضعف در بازاریابی T8: کمبود برنامه جامع و سیاست‌گذاری بر ایجاد و توسعه صنایع تبدیلی T9: فقدان برنامه ریزی جامع در حمایت دولت و سازمانهای مربوطه T10: ناهماهنگی بین سازمانها و نهادهای متولی در ایجاد صنایع مذکور	O15: افزایش افراد کارآفرین، شرکت‌های خصوصی ودانش بنیان با ایده‌های نو در این زمینه O16: افزایش توجه به ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی و تصویب قوانین معافیت مالیاتی به طور خاص برای آنها O17: برگزاری همایشها و برنامه ریزی‌های راهبردی و آمایشی در جهت کار آفرینی، توسعه پایدار کشاورزی و صنایع مرتبط با فعالیتهای کشاورزی O18: افزایش توجه به ایجاد صنایع کوچک روستایی و صنایع تبدیلی و افزایش وام و اعتبارات O19: تعیین استانداردهای لازم در صنایع تبدیلی و تکمیلی جهت بهبود کیفیت فرآورده‌های تولیدی	W19: عدم حمایت و کمبود آموزش کشاورزان منطقه در چگونگی ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی از طرف نهادهای مرتبط	S21: تحول و ارتقاء در نهادهای کشاورزی (کو، پد، سم و...) S22: دسترسی به متخصص و کارشناس جهت مشاوره، آموزش و برنامه‌های ترویجی S23: وجود بیش از ۱۰ مرکز علمی و دانشگاهی و تحصیلات تکمیلی در شهرستان	فرصت‌ها

جدول‌ها نشان دهنده مجموع وزن‌های داده شده میانگین رتبه ای و وزن نسبی هر یک از نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها از دیدگاه گروه‌های پاسخ دهنده است. در این مطالعه موضوعات در چهار دسته از عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، اکولوژیکی و نهادی درطیف لیکرت بررسی شده است.

- اولویت بندی گزینه‌ها در ادامه سعی شد به وسیله پرسشنامه مزیتها و محدودیتهای عمده توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی جهت اولویت بندی گزینه‌ها از دیدگاه کشاورزان، روستاییان غیرکشاورز و کارشناسان مرتبط ارزیابی شود. با توجه به نظرات ارائه شده اولویت بندی انجام شد و نتایج آن در جدول‌های (۵ تا ۸) آمده است. این

جدول ۵: ماتریس رتبه بندی و اولویت سنجی نقاط قوت (از دیدگاه سه گروه)

روستاییان غیر کشاورز			مستولان و کارشناسان			کشاورزان			تحلیل SWOT	
رتبه	شدت	میانگین	رتبه	شدت	میانگین	رتبه	شدت	میانگین	قوت‌ها	Strength
به	اهمیت	رتبه ای	به	اهمیت	رتبه ای	به	اهمیت	رتبه ای		
۱	۰/۹	۴/۴	۱	۰/۹	۴/۵	۱	۰/۹	۴/۴	قطب مهم فعالیتهای کشاورزی استان و تولید محصولات متنوع کشاورزی (زرعی و باغی)	S1
۲	۰/۸	۴/۱	۱	۰/۹	۴/۴	۱	۰/۹	۳/۴	دسترسی مناسب به جاده و وسیله حمل و نقل	S2
۲	۰/۸	۴	۱	۰/۹	۴/۴	۲	۰/۸	۴	دسترسی مناسب به بازار	S3
۳	۰/۷	۳/۶	۴	۰/۶	۳/۲	۲	۰/۸	۴/۲	دسترسی مناسب به اعتبارات و تسهیلات ویژه	S4
۲	۰/۸	۴/۲	۲	۰/۸	۳/۹	۳	۰/۷	۳/۷	قابلیت و توانمندی در تأمین سرمایه اولیه	S5
۲	۰/۸	۴/۱	۲	۰/۸	۴/۱	۲	۰/۸	۱/۴	درصد بالای نیروی بیکار و توانمند	S6
۱	۰/۹	۴/۲	۱	۰/۹	۴/۶	۲	۰/۸	۳/۸	مستعد بودن منطقه برای سرمایه گذاری	S7
۳	۰/۷	۳/۷	۲	۰/۸	۳/۸	۲	۰/۸	۳/۸	شرایط مناسب جهت انتقال تجارب کارآفرینان و آموزش روستاییان	S8
۲	۰/۸	۳/۹	۲	۰/۸	۳/۸	۲	۰/۸	۳/۸	وجود نیروی تحصیل کرده و متخصص	S9
۲	۰/۸	۴	۱	۰/۹	۴/۵	۱	۰/۹	۴/۴	تجربه کشاورزان در روشهای نگهداری و فرآوری محصولات کشاورزی	S10
۳	۰/۷	۳/۷	۱	۰/۹	۴/۳	۲	۰/۸	۴	وجود زنان و تجربه مفید آنها در فرآوری محصولات کشاورزی	S11
۱	۰/۹	۴/۳	۲	۰/۸	۴	۱	۰/۹	۴/۳	وجود نیروی جوان و فعال در منطقه	S12
۲	۰/۸	۴	۲	۰/۸	۳/۹	۲	۰/۸	۳/۷	وجود بیکاری فصلی و اوقات فراغت خانوار کشاورز و غیر کشاورز	S13
۲	۰/۸	۳/۸	۲	۰/۸	۳/۸	۲	۰/۸	۴/۲	انگیزه بالای مردم جهت مشارکت در طرحهای توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی	S14
۲	۰/۸	۳/۸	۲	۰/۸	۴	۳	۰/۷	۳/۳	وجود اراضی مستعد جهت ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی	S15
۴	۰/۶	۲/۹	۴	۰/۶	۳/۲	۲	۰/۸	۳/۹	یکپارچگی اراضی زراعی منطقه	S16
۳	۰/۷	۳/۴	۳	۰/۷	۳/۷	۳	۰/۷	۳/۶	توسعه سطح زیر کشت باغات و افزایش تولید در سالهای اخیر	S17
۴	۰/۶	۲/۹	۴	۰/۶	۳/۱	۲	۰/۸	۴	ارتقاء شیوه آبرسانی در اراضی کشاورزی و افزایش تولید	S18
۲	۰/۸	۴/۱	۱	۰/۹	۴/۵	۲	۰/۸	۴	دارا بودن خاک حاصلخیز و مناسب	S19
۴	۰/۶	۲/۸	۳	۰/۷	۳/۵	۲	۰/۸	۴	دارا بودن منابع آب کافی (زاینده رود و منابع آب زیرزمینی)	S20
۵	۰/۵	۲/۷	۵	۰/۵	۲/۴	۳	۰/۷	۳/۶	تحول و ارتقاء در نهاده‌های کشاورزی (کود، بذر، سم و...)	S21
۵	۰/۵	۲/۳	۵	۰/۵	۲/۴	۳	۰/۷	۳/۴	دسترسی به متخصص و کارشناس جهت مشاوره، آموزش و ترویج	S22
۶	۰/۴	۲/۱	۶	۰/۴	۲	۶	۰/۴	۲/۱	وجود بیش از ۱۰ مرکز دانشگاهی و تحصیلات تکمیلی در شهرستان	S23

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

جدول ۶: ماتریس رتبه بندی و اولویت سنجی نقاط ضعف (از دیدگاه سه گروه)

روستاییان غیر کشاورز			مستولان و کارشناسان			کشاورزان			تحلیل SWOT نقاط ضعف Weakness	رتبه
رتبه	شدت اهمیت	میانگین رتبه ای	رتبه	شدت اهمیت	میانگین رتبه ای	رتبه	شدت اهمیت	میانگین رتبه ای		
۳	۰/۷	۳/۶	۱	۰/۹	۴/۳	۲	۰/۸	۳/۷	وجود افراد واسطه برای خرید و فروش محصولات کشاورزی	W1
۳	۰/۷	۳/۳	۴	۰/۶	۳/۲	۳	۰/۷	۳/۶	فقر و سطح پایین وضعیت اقتصادی روستاییان	W2
۳	۰/۷	۳/۶	۳	۰/۷	۳/۲	۳	۰/۸	۳/۸	اقتصاد معیشتی و خودمصرفی محصولات تولیدی	W3
۴	۰/۶	۳	۳	۰/۷	۳/۳	۳	۰/۷	۳/۴	کمبود اعتبارات و موانع دریافت تسهیلات	W4
۳	۰/۷	۳/۵	۲	۰/۸	۳/۸	۲	۰/۸	۳/۹	عدم سرمایه گذاری مناسب	W5
۳	۰/۷	۳/۴	۳	۰/۷	۳/۳	۳	۰/۷	۳/۴	مهاجرپذیری و تمرکز شدید جمعیت غیرمتخصص در منطقه	W6
۲	۰/۸	۴/۱	۱	۰/۹	۴/۴	۳	۰/۷	۳/۴	رها کردن فعالیت کشاورزی و روی آوردن به مشاغل کاذب	W7
۲	۰/۸	۴	۱	۰/۹	۴/۶	۲	۰/۸	۳/۷	مهاجرت خانوارهای کشاورز	W8
۲	۰/۸	۳/۹	۱	۰/۹	۴/۴	۳	۰/۷	۳/۵	تخصص پایین فعالان بخش کشاورزی در زمینه صنایع تبدیلی - تکمیلی	W9
۳	۰/۷	۳/۴	۴	۰/۶	۳	۳	۰/۷	۳/۶	محدودبتهای فرهنگی، اجتماعی جهت حضور زنان در فعالیتهای اقتصادی	W10
۵	۰/۵	۲/۳	۵	۰/۵	۲/۶	۶	۰/۴	۲/۲	عدم وجود سازمانهای مردم نهاد و NGOها	W11
۳	۰/۷	۳/۴	۴	۰/۶	۳	۳	۰/۷	۳/۴	پایین بودن سطح تخصص، آگاهی و دانش فنی روستاییان	W12
۲	۰/۸	۳/۸	۲	۰/۸	۳/۸	۳	۰/۷	۳/۷	آلودگی و تهدیدهای زیست محیطی	W13
۲	۰/۸	۴/۲	۲	۰/۸	۳/۹	۲	۰/۸	۳/۷	کاهش منابع آب سطحی و زیرزمینی ونوسان در میزان دبی زاینده رود	W14
۱	۰/۹	۴/۳	۱	۰/۹	۴/۴	۱	۰/۹	۴/۵	اثرات تغییر اقلیم و سرمازدگی محصولات کشاورزی	W15
۱	۰/۹	۴/۴	۱	۰/۹	۴/۵	۲	۰/۸	۳/۸	آفات و آفت زدگی درختان باغی و محصولات زراعی	W16
۳	۰/۷	۳/۶	۱	۰/۹	۴/۴	۳	۰/۷	۳/۶	تبدیل برخی از اراضی و باغات منطقه به درختان غیر مثمر	W17
۳	۰/۷	۳/۷	۱	۰/۹	۴/۳	۳	۰/۷	۳/۳	تغییر کاربری اراضی (جاده سازی، ویلا سازی ...) و کاهش سطح اراضی	W18
۲	۰/۸	۴/۱	۱	۰/۹	۴/۵	۲	۰/۸	۴	عدم حمایتو کمبود آموزش کشاورزان منطقه در چگونگی ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی از طرف نهادهای مرتبط	W19

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

جدول ۷: ماتریس رتبه بندی و اولویت سنجی فرصت‌ها (از دیدگاه سه گروه مشارکت کننده)

روستاییان غیر کشاورز			مسنولان و کارشناسان			کشاورزان			تحلیل SWOT	
رتبه	شدت اهمیت	میانگین رتبه ای	رتبه	شدت اهمیت	میانگین رتبه ای	رتبه	شدت اهمیت	میانگین رتبه ای	فرصت‌ها opportunities	
۲	۰/۸	۳/۹	۱	۰/۹	۴/۴	۳	۰/۷	۳/۴	ایجاد کارآفرینی، اشتغال زایی و درآمد برای سایر مناطق همجوار	O1
۳	۰/۷	۳/۶	۱	۰/۹	۴/۳	۳	۰/۷	۳/۷	کاهش ضایعات محصولات کشاورزی مناطق همجوار	O2
۳	۰/۷	۳/۵	۱	۰/۹	۴/۳	۳	۰/۷	۳/۳	ایجاد درآمدهای ارزی و افزایش صادرات محصولات فرآوری شده	O3
۴	۰/۶	۳/۲	۳	۰/۷	۳/۳	۲	۰/۸	۴/۱	تغییر ترکیب محصولات صادراتی و رهایی از صادرات تک محصولی	O4
۳	۰/۷	۳/۵	۳	۰/۷	۳/۴	۲	۰/۸	۳/۹	رویکرد اقتصاد مبتنی بر محصولات غیر نفتی در کشور	O5
۳	۰/۷	۳/۶	۲	۰/۸	۳/۸	۲	۰/۸	۴/۲	ارتقاء تکنولوژی بسته بندی در صنایع تکمیلی در سالهای اخیر	O6
۲	۰/۸	۳/۸	۲	۰/۸	۳/۹	۳	۰/۷	۳/۷	توسعه و تنوع بخشیدن به محصولات کشاورزی و صنایع با ارزش افزوده	O7
۲	۰/۸	۳/۸	۲	۰/۸	۳/۹	۳	۰/۷	۳/۷	حمایت از اشتغال زایی و کارآفرینی در منطقه توسط دولت	O8
۳	۰/۷	۳/۷	۲	۰/۸	۳/۹	۲	۰/۸	۳/۷	وجود قطب‌های جمعیتی بزرگ شهری و روستایی نزدیک به شهرستان	O9
۲	۰/۸	۳/۹	۲	۰/۸	۳/۹	۳	۰/۸	۴	علاقه به سرمایه‌گذاری در این بخش توسط افراد کارآفرین و غیر بومی	O10
۳	۰/۷	۳/۶	۳	۰/۷	۳/۷	۲	۰/۸	۳/۸	ایجاد تحرک و انگیزه در بخش کشاورزی و تولید محصول پر متقاضی	O11
۴	۰/۶	۳/۱	۴	۰/۶	۳/۲	۳	۰/۷	۳/۵	افزایش نیروی متخصص و فارغ التحصیل در شاخه‌های صنایع غذایی	O12
۴	۰/۶	۳/۲	۴	۰/۶	۲/۸	۳	۰/۷	۳/۶	گسترش شیوه‌های نوین آبرسانی و آبیاری مناسب	O13
۳	۰/۷	۳/۴	۳	۰/۷	۳/۴	۲	۰/۸	۴/۱	طرح گسترش باغات در اراضی مناطق همجوار (چهارمحال بختیاری و...)	O14
۴	۰/۶	۳/۱	۴	۰/۶	۲/۹	۳	۰/۷	۳/۴	افزایش افراد کارآفرین، شرکت‌های خصوصی و دانش بنیان و ایده‌های نو	O15
۳	۰/۷	۳/۵	۳	۰/۷	۳/۳	۲	۰/۸	۳/۸	افزایش توجه به ایجاد صنایع روستایی و صنایع تبدیلی و تصویب قوانین معافیت مالیاتی و عوارض به طور خاص برای صنایع تبدیلی و تکمیلی	O16
۴	۰/۶	۳/۲	۳	۰/۷	۳/۳	۳	۰/۷	۳/۵	برگزاری همایشها و برنامه ریزی‌های راهبردی و آمایشی در جهت کار آفرینی، توسعه پایدار کشاورزی و صنایع مرتبط با فعالیتهای کشاورزی	O17
۴	۰/۶	۳	۴	۰/۶	۲/۸	۴	۰/۶	۳/۲	افزایش توجه به ایجاد صنایع کوچک روستایی و صنایع تبدیلی و اعتبارات	O18
۴	۰/۶	۲/۸	۵	۰/۵	۲/۷	۳	۰/۷	۳/۷	تعیین استانداردهای لازم در صنایع تبدیلی و تکمیلی جهت بهبود کیفیت	O19

جدول ۸: ماتریس رتبه بندی و اولویت سنجی تهدیدها (از دیدگاه سه گروه مشارکت کننده)

تجزیه و تحلیل SWOT تهدیدها Threats		کشاورزان			مستولان و کارشناسان			روستاییان غیر کشاورز	
رتبه اهمیت	شدت	رتبه	میانگین رتبه ای	شدت اهمیت	رتبه	میانگین رتبه ای	شدت	میانگین رتبه ای	
T1	رقابت شدید یا یک طرفه بین محصولات وارداتی و داخلی	۳	۳/۵	۰/۸	۲	۳/۸	۰/۷	۳/۵	
T2	عدم توجه به نظام توزیع و بازاریابی مناسب کالاها و افزایش نقش واسطه	۲	۳/۷	۰/۷	۳	۳/۳	۰/۷	۳/۳	
T3	کاهش ارزایی کشاورزی به علت تغییر کاربری از طریق افراد غیر بومی	۲	۴/۱	۰/۸	۲	۳/۸	۰/۶	۳/۱	
T4	تغییر اقلیم، نوسان در ریزش‌های جوی و در نتیجه کاهش تولید	۳	۳/۴	۰/۷	۱	۴/۴	۰/۸	۳/۸	
T5	وجود مراکز صنعتی آلوده کننده در اطراف منطقه (فولاد مبارکه و...)	۲	۴/۲	۰/۸	۳	۳/۶	۰/۸	۴	
T6	ورود منابع آلوده کننده آب در منطقه (فاضلاب انسانی و صنعتی)	۲	۴	۰/۸	۳	۳/۶	۰/۷	۳/۷	
T7	نوسان بازار قیمت و ضعف در بازاریابی	۲	۳/۸	۰/۸	۲	۳/۹	۰/۷	۳/۶	
T8	کمبود برنامه جامع و سیاستگذاری بر ایجاد و توسعه صنایع تبدیلی	۲	۳/۸	۰/۸	۱	۴/۶	۰/۸	۳/۸	
T9	فقدان برنامه ریزی جامع در حمایت‌دولت سازمانهای مربوطه	۳	۳/۷	۰/۷	۲	۴/۱	۰/۸	۳/۹	
T10	ناهماهنگی بین نهادهای متولی در ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی	۲	۳/۹	۰/۸	۱	۴/۶	۰/۸	۴	

ضعف، فرصت‌ها، تهدیدها: دیاگرام SWOT بر روی نقشه

و کارآفرینی بر محور صنایع تبدیلی و تکمیلی از دیدگاه سه گروه مشارکت کننده مشخص گردید (جدول ۹).

بر اساس شاخص‌های مورد مطالعه، تحلیل SWOT و نتایج بدست آمده حاصل از روش بی مقیاس کردن از طریق نرم، اولویت بندی نهایی عوامل (نقاط قوت،

جدول ۹: اولویت بندی نهایی عوامل (نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها، تهدیدها) در جهت توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی

اولویت بندی نقاط قوت (S)	اولویت بندی نقاط ضعف (W)	اولویت بندی فرصت‌ها (O)	اولویت تهدیدها (T)
۱ قطب مهم فعالیت‌های کشاورزی استان و تولید محصولات متنوع کشاورزی	۱ اثرات تغییر اقلیم و سرمازدگی محصولات کشاورزی	۱ ایجاد کارآفرینی و اشتغال زایی و درآمد برای سایر مناطق و شهرستانهای همجوار	۱ نبود سیاستگذاری و برنامه ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی
۱ دسترسی مناسب به جاده و وسیله حمل و نقل	۲ آفات و آفت زدگی درختان باغی و محصولات زراعی	۲ کاهش ضایعات محصولات کشاورزی مناطق همجوار	۲ ناهماهنگی بین نهادهای متولی در ایجاد صنایع تبدیلی
۲ وجود کشاورزان با تجربه در روش‌های نگهداری و فرآوری محصولات کشاورزی	۳ مهاجرت خانوارهای کشاورز	۳ ایجاد درآمدهای ارزی و افزایش صادرات محصولات کشاورزی فرآوری شده	۲ تغییر اقلیم و نوسان در ریزش جوی در نتیجه کاهش تولید
۲ وجود نیروی جوان و فعال در منطقه	۳ عدم حمایت و آموزش کشاورزان در ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی از طرف نهادهای مرتبط	۲ ارتقای تکنولوژی بسته بندی‌های مورد استفاده در صنایع تکمیلی در سالهای اخیر	۳ وجود مراکز صنعتی آلوده کننده در اطراف منطقه (فولاد مبارکه و...)
۲ مستعد بودن منطقه برای سرمایه گذاری	۴ وجود افراد واسطه برای خرید و فروش محصولات کشاورزی	۲ توسعه و تنوع بخشیدن به گستره محصولات کشاورزی و صنایعی با ارزش افزوده بالا.	۳ نوسان بازار قیمت و ضعف در بازاریابی
۳ دسترسی مناسب به بازار	۴ رها کردن فعالیت کشاورزی و روی آوردن به شغل‌های کاذب	۲ حمایت از اشتغال زایی و کارآفرینی در منطقه توسط دولت	۳ فقدان برنامه جامع در حمایت دولت و سازمانهای مربوطه
۳ دارا بودن خاک حاصلخیز و مناسب	۴ پایین بودن سطح تخصص فعالان بخش کشاورزی در زمینه صنایع تبدیلی - تکمیلی	۲ وجود قطب‌های جمعیتی بزرگ شهری و روستایی (اصفهان، شهرکرد و...) نزدیک به شهرستان لنجان	۴ رقابت شدید یا یک طرفه بین محصولات وارداتی و داخلی
۳ قابلیت توانمندی در تأمین سرمایه اولیه	۴ کاهش منابع آب سطحی وزیر	۴ علاقه به سرمایه گذاری در این بخش	۲ عدم توجه به نظام توزیع و

	بازاریابی مناسب کالاهای تولید شده و افزایش نقش واسطه‌ها		توسط افراد کارآفرین و افراد غیر بومی		زمینی ونوسان در میزان دبی رودخانه زاینده رود		
۴	کاهش اراضی کشاورزی به علت تغییر کاربری	۳	رویکرد اقتصاد مبتنی بر محصولات غیرنفتی در کشور	۵	عدم سرمایه گذاری مناسب	۴	درصد بالای نیروی بیکار و توانمند
۵	ورود منابع آلوده کننده آب (فاضلاب انسانی و صنعتی)	۳	ایجاد تحرک و انگیزه در بخش کشاورزی به واسطه دستیابی به محصولات بازار پسند	۵	آلودگی و تهدیدهای زیست محیطی	۴	وجود نیروی تحصیل کرده و متخصص در منطقه
		۳	طرح گسترش باغات در اراضی استان‌های همجوار (چهار محال و بختیاری، سامان و...)	۵	تبدیل برخی از اراضی و باغات منطقه به درختان غیر مشمر	۴	وجود زنان و تجربه مفید آنها در فرآوری محصولات کشاورزی
		۳	افزایش توجه به ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی و تصویب قوانین معافیت مالیاتی	۵	تغییر کاربری اراضی به هر دلیل (جاده سازی، ویلا سازی و...)	۴	وجود بیکاری فصلی و اوقات فراغت خانوار کشاورز و غیر کشاورز منطقه
		۴	تغییر ترکیب محصولات صادراتی و رهایی از صادرات تک محصولی	۶	اقتصاد معیشتی و خودمصرفی محصولات تولیدی	۴	انگیزه بالای مردم جهت مشارکت در طرح‌های توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی
		۵	برگزاری همایشها و برنامه ریزی‌های راهبردی و آمایشی در جهت کار آفرینی، کشاورزی و صنایع مرتبط با فعالیتهای کشاورزی	۶	مهاجر پذیری و تمرکز شدید جمعیت غیر متخصص در منطقه	۴	وجود اراضی مستعد جهت ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی
		۶	افزایش نیروی متخصص و فارغ التحصیل در شاخه‌های صنایع غذایی و تبدیلی	۷	فقر و سطح پایین وضعیت اقتصادی روستاییان	۵	وجود شرایط مناسب جهت انتقال تجارب کارآفرینان و آموزش روستاییان
		۶	گسترش شیوه‌های نوین آبرسانی و آبیاری مناسب	۷	کمبود اعتبارات و موانع دریافت تسهیلات	۶	دارا بودن منابع آب کافی (رودخانه زاینده رود و منابع آب زیرزمینی)
		۶	افزایش افراد کارآفرین، شرکت‌های خصوصی و دانش بنیان و ایده‌های نو در این زمینه	۷	محدودیت‌های فرهنگی و اجتماعی جهت حضور زنان در فعالیتهای اقتصادی	۷	دسترسی مناسب به اعتبارات و تسهیلات ویژه
		۷	افزایش توجه به ایجاد صنایع کوچک روستایی و صنایع تبدیلی و افزایش وام و اعتبارات	۷	پایین بودن سطح تخصص، آگاهی و دانش فنی روستاییان	۷	تحول و توسعه سطح زیر کشت باغات منطقه در سالهای اخیر و افزایش تولید
		۷	تعیین استانداردهای لازم در صنایع تبدیلی و تکمیلی جهت بهبود کیفیت فرآورده‌های تولیدی	۸	عدم وجود سازمانهای مردم نهاد و NGOها	۸	ارتقاء شیوه‌های آبرسانی در کشاورزی در سالهای اخیر و افزایش تولید
						۸	یکپارچگی اراضی زراعی منطقه
						۹	تحول و ارتقاء در نهاده‌های کشاورزی
						۹	دسترسی به متخصص جهت مشاوره، آموزش
						۱۰	وجود بیش از ۱۰ مرکز علمی و دانشگاهی و تحصیلات تکمیلی در شهرستان

تحلیل مدل SWOT، محاسبه کمیت‌های بدست آمده در پژوهش میانگین کل امتیازات $(WT=21/7 < SO=30/7)$ بود (جدول ۱۰). لذا استراتژی مناسب و مطلوب که برای کارآفرینی و توسعه اقتصاد روستایی بر محور صنایع تبدیلی و تکمیلی در منطقه پیشنهاد می‌شود استراتژی تهاجمی است (شکل ۲).

بنابراین فرض دوم پژوهش مبنی بر اینکه راهبرد مناسب در جهت توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی و توسعه اقتصاد روستایی در منطقه مورد مطالعه از نوع تهاجمی است، تأیید می‌شود.

با توجه به قاعده معمول در تحلیل SWOT برای ارائه استراتژی‌های کلان، چنانچه میانگین بدست آمده از کل امتیازات ضعف‌ها و تهدیدها کمتر از کل امتیازات فرصت‌ها و قوت‌ها باشد $(WT < SO)$ ، استراتژی کلان از نوع تهاجمی خواهد بود، چنانچه میانگین کل امتیازات ضعف‌ها و تهدیدها بیشتر از میانگین کل امتیازات قوت‌ها و فرصت‌ها $(SO < WT)$ باشد. در این صورت استراتژی از نوع تدافعی خواهد بود. براساس میانگین کل امتیاز فرصت‌ها و نقاط قوت هر سه گروه مشارکت‌کننده در منطقه (نقاط قوت = $17/2$ ، نقاط ضعف = 14 ، فرصت‌ها = $13/5$ ، تهدیدها = $7/6$) و همچنین تجزیه و

جدول ۱۰: ماتریس امتیازات نهایی سه گروه مشارکت‌کننده در تحلیل SWOT

	WT	ST	WO	SO	
کارشناسان	۲۲/۵	۲۵/۱	۲۸/۱	۳۰/۷	
کشاورزان	۲۱/۳	۲۵/۴	۲۷/۷	۳۱/۸	
غیرکشاورز	۲۱/۳	۲۳/۹	۲۶/۹	۲۹/۶	
sum	۶۵	۷۴/۴	۸۲/۶	۹۲	
mean	۲۱/۷	۲۴/۸	۲۷/۵	۳۰/۷	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

- زمینه‌سازی برای جذب سرمایه، افزایش مشارکت مردم، فعالیت افراد کارآفرین، شرکت‌های خصوصی و دانش بنیان و ایده‌های نو در جهت ارتقاء وضعیت اقتصادی روستاییان.

- ایجاد هماهنگی بیشتر بین نهادهای مرتبط به منظور ایجاد و توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی و بکارگیری تدابیر لازم جهت هماهنگی بین مدیران، علاقمندان به سرمایه‌گذاری و مسئولان.

- ارائه راهبردهای توسعه اقتصاد روستایی بر محور کارآفرینی در صنایع تبدیلی و تکمیلی
الف- راهبردهای تهاجمی (SO): (تمرکز بر نقاط قوت درونی، برای استفاده از فرصت بیرونی).

- بهره‌گیری هدفمند از نیروی متخصص و کارشناسان و برنامه‌ریزان در زمینه ایجاد فرصت‌های کارآفرینی
- ایجاد و توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی با توجه به شرایط، توانمندیها، سرمایه‌های طبیعی و انسانی در روستاهای مستعد به صورت کارگاهی، خانگی و بهره‌گیری از تجربه و دانش بومی.

د- راهبردهای تدافعی (WT): (کاهش نقاط ضعف و پرهیز از تهدیدهای بیرونی)

- تشویق به سرمایه گذاری خصوصی و هدایت سرمایه‌های روستاییان

- آموزش در خصوص اهمیت صنایع تبدیلی و تکمیلی و مزایای کارآفرینی برای جمعیت ساکن در منطقه

- تشویق مردم بومی در جهت مشارکت در طرح‌های کار آفرینی در زمینه صنایع تبدیلی و تکمیلی به صورت بهینه و ایجاد زیر ساخت‌های لازم.

۴- جمع بندی و نتیجه گیری

ابعاد توسعه در محیط‌های هر منطقه وابسته به فعالیت‌های بی شماری است. در این زمینه کار آفرینی یکی از فرآیندهای مهم توسعه و بویژه توسعه اقتصادی است که با توجه به توانمندیهای هر منطقه بر فعالیت‌های متنوعی تکیه دارد. بر اساس مبانی نظری، مطالعات میدانی، تجزیه و تحلیل اطلاعات، مشخص شده است که کارآفرینی با تأکید بر ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی در شهرستان لنجان می‌تواند نقش قابل توجهی بر اقتصاد روستایی منطقه داشته باشد.

بر اساس نتایج آماری حاصل از دیدگاه سه گروه مشارکت کننده و مقدار آماره‌های آزمون خی دو با سطح اطمینان بالای ۹۹٪ در رابطه با تأثیر کارآفرینی در توسعه اقتصاد روستایی منطقه و همچنین رتبه‌های بالای حاصل از آزمون فریدمن مرتبط با گویه‌های موثر بر توسعه اقتصاد روستایی و کارآفرینی بر محور صنایع تبدیلی و تکمیلی می‌توان بیان نمود فرضیه اول تأیید شده است و توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی می‌تواند نقش تعیین کننده‌ای در کارآفرینی و توسعه اقتصاد روستایی شهرستان لنجان ایفا نماید. بر اساس مطالعات

- ایجاد هماهنگی بین نهادها و مدیران صنایع تبدیلی و تکمیلی جهت بازاریابی مناسب محصولات و فروش آن در قطب‌های جمعیتی اطراف و حتی فراتر از آن.

ب- راهبردهای تنوع (ST): (احتراز از تهدیدهای بیرونی برای استفاده از نقاط قوت درونی)

- جلوگیری از واردات بدون برنامه محصولات مشابه خارجی به بازارهای داخلی.

- جلوگیری از ایجاد و توسعه صنایع آلوده کننده و اتخاذ تدابیر لازم جهت استفاده از تکنولوژی‌های نوین.

- جلوگیری از تغییر کاربری اراضی کشاورزی و عدم ارائه مجوز در این زمینه.

- جلوگیری از اجرای طرح‌ها، برنامه‌های موازی و تداخل عملکردها.

- برنامه ریزی و اجرای طرح‌های مناسب در جهت کارآفرینی همگام با نظارت در تأمین و بکارگیری اعتبارات

- کنترل و نظارت بر نوسان بازار قیمت محصولات تولیدی با اتخاذ تدابیر لازم.

ج- راهبردهای بازنگری (WO): (بهره جستن از فرصتها و سعی بر از بین بردن نقاط ضعف)

- بازنگری در نحوه تامین اعتبارات، بیمه، تسهیلات و نظارت بر آنها

- بازنگری آموزش‌های تخصصی برای روستاییان و افراد علاقه مند به فعالیت در زمینه صنایع تبدیلی و تکمیلی و همچنین ارائه تجربه‌ها و دانش نوین در این زمینه

- بازنگری در طرح‌های توسعه شهری، جاده سازی و... در حفظ اراضی کشت (زراعی و باغی)

- بازنگری و اجرای برنامه‌های حمایتی جهت بازار یابی و فروش محصولات تولیدی صنایع.

کارآفرینی در زمینه صنایع تبدیلی و تکمیلی به ویژه برای جوانان و زنان روستایی.

- اولویت بندی در صنایع تبدیلی و تکمیلی بویژه محصولات باغی اعم از؛ صنایع تبدیلی مربوط به فراآوری خشکبار، تهیه آبمیوه، کمپوت و صنایع تکمیلی؛ سردخانه برای مواد اولیه و محصولات تولیدی، بسته بندی و ...

- تلاش در جهت بهبود کیفیت محصولات و فرآورده‌های صنایع تبدیلی و تکمیلی موجود به منظور ایجاد امکانات لازم برای رقابت در بازارهای داخلی و خارجی.

منابع

احمد پور داریانی، محمود و مقیمی، سید محمد، (۱۳۸۵)، مبانی کارآفرینی، فراندیش، تهران. ص ۳۰۶.

ازکیا، مصطفی، (۱۳۶۴)، جامعه‌شناسی توسعه و توسعه نیافتگی روستایی ایران، اطلاعات، تهران. ص ۳۲۴.

اصغر پور، محمدجواد، (۱۳۸۷) تصمیم‌گیریهای چندمعیاره، انتشارات دانشگاه تهران، تهران. ص ۴۰۰.

اکبری، کرامت‌الله، (۱۳۸۵) توسعه کارآفرینی: رویکرد آموزشی، انتشارات جهاد دانشگاهی، تهران. ص ۳۳۸.

پایدار، رشید، آقا محمدی، مصطفی، رستم نژاد، بهزاد (۱۳۸۷)، کارآفرینی، انتشارات گسترش علوم پایه، تهران. ص ۲۹۵.

داور پناه، علی اصغر (۱۳۹۳) نقش صنایع تبدیلی در کاهش ضایعات محصولات کشاورزی. مورد

منطقه ای نیز شهرستان لنجان دارای توانمندی بالایی در این زمینه است. وجود ۴۵۳۶/۱۵ هکتار سطح زیرکشت محصولات زراعی با میانگین ۳۶۸۳۹/۲۷ تن تولید، ۳۰۴۸/۰۶ هکتار باغی و میانگین ۵۹۳۳/۹۲۵ تن نمونه‌های از این توانمندی است. بعلاوه این شهرستان دارای ۱۸۷۸ واحد دامی، با ۹۷۰ واحد تولیدی سنتی، ۴۰ واحد تولیدی نیمه صنعتی و ۷۰ واحد تولیدی صنعتی از دیگر پتانسیلهای منطقه در زمینه تولیدات دامی است.

همچنین بر اساس نتایج حاصل از یافته‌های پژوهش، فرضیه دوم پژوهش مبنی بر راهبرد مناسب جهت توسعه اقتصاد روستایی از طریق کارآفرینی در صنایع تبدیلی و تکمیلی راهبرد تهاجمی است، بر اساس نتایج حاصل و جدول ۱۰ و شکل ۲ استراتژی مناسب از نوع تهاجمی است بنابراین فرضیه دوم پژوهش نیز تأیید می‌شود.

۵- پیشنهادها

بر اساس آنچه از تجزیه و تحلیل و نتایج حاصل گردید، موارد زیر به عنوان پیشنهاد ارائه میشود:

- پژوهش‌های کاربردی در جهت ارتقاء کیفیت و کیفیت صنایع موجود و توسعه صنایع متناسب با شرایط محلی.

- تهیه برنامه‌های مدون زمان‌بندی شده برای آموزش در زمینه کارآفرینی و تشویق به سرمایه‌گذاری با برنامه‌های حمایتی و ایجاد زیر ساخت‌ها در نقاط روستایی مستعد.

- ایجاد انگیزه و استفاده از برنامه‌های مشارکتی برای روستاییان در جهت ایجاد، توسعه موقعیت‌های

کاشی نهجی، کبری، (۱۳۸۸)، نقش صنایع کوچک و تبدیلی روستایی در توسعه اقتصادی روستاها (مطالعه موردی: بخش مرکزی ملایر)، پایان نامه گروه جغرافیا، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

گلستان‌هاشمی، سید مهدی، (۱۳۸۸)، مبانی کارآفرینی، جهاد دانشگاهی واحد صنعتی اصفهان. ص ۱۹۴.

مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان لنجان (۱۳۹۳) آمارنامه کشاورزی لنجان، منتشر نشده.

مرادی مسیحی، وراز، (۱۳۸۱)، برنامه ریزی استراتژیک و کاربرد آن در شهرسازی ایران، نمونه موردی کلان شهر تهران، نشر شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری، تهران. ص ۲۱۲.

مرکز آمار ایران، (۱۳۹۰)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن ایران، تهران.

مهدوی، مسعود، (۱۳۷۷)، مقدمه ای بر جغرافیای روستایی ایران، انتشارات سمت، چاپ دوم، تهران. ص ۲۲۴.

نوری، سید هدایت اله (۱۳۸۲)، توسعه نیافتگی روستایی ایران، مجموعه مقالات؛ کنگره توسعه روستایی؛ چالشها و چشم انداز، مؤسسه توسعه روستایی، تهران.

نیلی پور طباطبایی، شهره (۱۳۸۵)؛ جایگاه صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی و راهکارهای توسعه آن در شهرستان فلاورجان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان.

Acs, Z.J, Carlsson,B& Karlsson,C(1999), Entrepreneurship,small and Medium-Sized Enterprises and Macroeconomy, Cabridge University Press.

Akrivos, Christos. Reklitis,Panayiotis(2014) Theodoroyianic, Maria Tourism Entrepreneurship and the Adoption of

مطالعه دهستان دشت روم، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه یاسوج.

رحیمی، حسین، (۱۳۸۰)، ضرورت آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌ها، مجموعه مقالات چهل و چهارمین نشست روسای دانشگاه‌ها و مراکز علمی-تحقیقاتی کشور، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

رضایی، جعفر، (۱۳۸۱)، امکان سنجی استقرار صنایع روستایی (تبدیلی کشاورزی و دامی) در استان ایلام، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان.

رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۶) مقدمه ای بر برنامه ریزی روستایی در ایران، تهران، قومس. ص ۳۰۶.

رکن الدین افتخاری، عبدالرضا، سجاسی قیداری، حمداله، (۱۳۸۹)، توسعه روستایی با تأکید بر کارآفرینی (تعاریف، دیدگاهها و تجربیات) انتشارات سمت، چاپ اول، تهران. ص ۱۹۶.

زنگی آبادی، علی، فتحی، عفت، ایزدی، ملیحه، (۱۳۹۰)، تحلیل پراکنش فضایی صنایع تبدیلی شهرستانهای استان اصفهان با استفاده از روش (PIDI)، مجله آمایش سرزمین، ش ۴، ص ۲۲-۵.

شریفی، امید و عبدالله زاده، غلامحسین، (۱۳۸۲)، نقش صنایع تبدیلی کشاورزی (باتأکید بر محصولات باغی) در توسعه کشاورزی، جهاد، سال ۲۳، ش ۲۶۱.

فرهمندیان، رجب، (۱۳۷۹)، مکانیابی بهینه صنایع تبدیلی و نقش آن در توسعه روستایی، پایان نامه کارشناسی ارشد گروه جغرافیا، دانشگاه تربیت مدرس تهران.

- Collaboration; a Best Practice in Sustainable Assistance Model for Social Entrepreneurship in Agro-industrial based SME's. Agriculture and Agricultural Science Procedia 3 , 206 – 210
- Shan, S. Locke ,E & Collin ,C.(2003) Entrepreneurial motivation .Human resource management Review . Vol,13 pp,257-279.
- Shane, S., Venkataraman, S. (2000). The promise of entrepreneurship asa field of research. Academy of Management Review, 25: 217–226.
- shi, John؛ Maguer Marcle (2000) Lycopin in tomatoes :chemical and physical properties Affected by food processing .v40-Issue1-pages1-42.
- Slee,R.W., (1991), "Farm diversification andon-form processing.Scottish Agric". Econ. Per. 6,39-49.
- Thompson,Arthur Jr. and Strickland,A.J.,(2003), Strategic Mangment: Concept & Case, McGraw-Hill/Irwin,13thEdition.
- Udith Joyasinghe-Mudalige, spenser Henson, (2007),Identifying economic incentires for Canadian red meatand poultry processing enterprises toadopt enhanced food safety controls, Elsiwier,p:1363-1371.
- Unido (1984)The Role of Small and Medium Scale Industries in OIC Member States. Unido, No 9.
- Vaillant, Y & Lafuente, E (2007), “ Do Different Institutional Frameworks Condition the Influence of Local Fear of Failure and Entrepreneurial Examples Over Entrepreneurial Activity?” Journal of Entrepreneurship and Regional Development ,Vol.19,No.4,p313.
- Verheual, I et.al, (2001), An Eclectic Theory of Entrepreneurship, Tinbergen Institute Discussion Paper for Dvelopment Strategies, Max Planck Institute of Economics, Indiana University.
- Wheelen,T.L.,&Hunger,J.D,(1995),Strategic management and business policy (5th Ed).Reading. MA:Addision-Wesley.
- Yuksel, Ihsan & Metin Dagdeviren,(2007),Using the analytic network process(ANP)in SWOT analysis-Sustainable Resources. The Case of Evritania Prefecture Procedia - Social and Behavioral Sciences 148 , 378 – 382
- Alonso a,Nuria. Trillo b, David (2014) Women, rural environment and entrepreneurship Procedia - Social and Behavioral Sciences 161 (2014) 149 – 155
- Baumol, W. (2002), The free-market innovation machine: Analyzing the Growth Miracle of Capitalism. Princeton: Princeton University Press.
- Faggio, Giulia . Silva, Olmo(2014) Self-employment and entrepreneurship in urban and rural labour markets . Journal of Urban Economics 84 (2014) 67–85
- Heriot,K,(2002), A New Approach to Rural Entrepreneurship: A Case Study of Two Rural Electric Cooperatives, Western Kentucky University and Noel D. Compbell, North Georgia College & State University.
- Ilmakunnas, Pekka., Kannianen, Vesa. (2001). Entrepreneurship, Economic Risks, and Risk Insurance in the Welfare State: Results withOECD Data 1978±93. German Economic Review 2(3): 195±218.
- Julian,S.D.et.al(2000), SWOT,Swot or swOT? An Exploration of the Relative Effect of the Internal and External Environment on Organizational Responses to a strategic Issue, Cininnati, Ohio: South- Western Publishing Co.
- Lieberson, J., Gisselquist, D., Sabur, S.A. and Kamal, M.R., 2005. An evaluation of the Bangladesh agro-based industries and technology development (ATDP II). Submitted to United States Agency for International Development, Inc, 1730 N, Arlington.
- Lied, H. and C. Kilby (1994), The role of non-farm actives in the rural economy, Macmillan Press in Association With the IEAO.4.
- Marjit,Sugata(1991), Agro-hased industry and rural-urban migration: Acase for an urban employment subsidiy , development Economic, V35.
- Mc Claren.M.,1996,Strategic Planning,The best way to predict the future is to create it.p:1.
- Purnomo, Dwi.Pujianto, Totok. Efendi, Nurfida(2015) Unpad - Ibu Popon

yigün, öykü (2014) What could Entrepreneurship do for Sustainable Development? A Corporate Social Responsibility-Based Approach. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 195, 1226 – 1231

A case study for a textile firm, *Information Sciences*, Vol.20, pp:47-62.

Zimny. E. (2003), "women entrepreneurship in transition countries", th48 world conference international council for small Business. Belfast, northern, Ireland pp. 96-108.

